

SOG'LIQNI SAQLASHDA LOGISTIKA BOSHQARUVINI TASHKIL ETISH

Alimova Saboxat Gazievna

**Toshkent tibbiyot akademiyasi, Ijtimoiy fanlar kafedrası dotsenti,
iqtisod fanlari nomzodi**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10117240>

Annotatsiya: Tibbiy muassasani bozor sharoitlariga iqtisodiy moslashtirish uchun boshqarishda logistika yondashuvining rivojlanishi asosan logistika zanjirining so'nggi bosqichida bemorlarga xizmat ko'rsatish bilan belgilanadi.

Kalit so'zi: Tibbiy muassasa, logistik yondashuv, Tibbiy diagnostika, tibbiyot xodimlari, bemorlar.

Tibbiy muassasa- bu dinamik tizim bo'lib, unda har xil turdagi oqimlar, bemorlar oqimidan, shuningdek, tegishli ma'lumotlardan tortib, kerakli joyda, o'z vaqtida, kerakli hajmda va prognoz qilinadigan sifat darajasida tibbiy xizmat ko'rsatishni ta'minlaydigan moliyaviy va moddiy oqimlarga qadar harakatlanadi.

Boshqaruvda logistik yondashuv quyidagilarni o'z ichiga oladi: Sog'liqni saqlash sohasidagi oqim jarayonlarini samarali boshqarish orqali sog'liqni saqlashning haqiqiy tuzilishini aholi ehtiyojlariga moslashtirish; Sohani etarli darajada moliyalashtirish asosida tibbiy yordamning tuzilishi va hajmini optimallashtirish; Davolash-diagnostika jarayonining iqtisodiy regulyatorlarini sog'liqni saqlash amaliyotiga keng joriy etish, sog'liqni saqlash muassasalari o'rtasida budjet resurslarini ularning imkoniyatlariga muvofiq taqsimlash; Tibbiy muassasada boshqaruv samaradorligini ta'minlaydigan tegishli ma'lumotlarni shakllantirish; Tibbiy diagnostika jarayonini sifatli tartibga solish orqali shifokorning qimmat harakatlarini minimallashtirish.

Oqim jarayonlarini boshqarish uchun logistika quyidagi yondashuvlardan foydalanadi: Barcha ish oqimlarini minimal umumiy xarajatlar – ishlab chiqarish xarajatlari, shu jumladan moddiy resurslarni sotib olish, tibbiy xizmatlarni sotish va reklama qilish bilan ta'minlaydigan operatsion boshqaruv; Ishlab chiqarish faoliyatining barcha sohalarida tashkilot, rejalashtirish va boshqarishni "o'z vaqtida" tamoyiliga bo'ysunish, hamma narsani sotib olish, ishlab chiqarish va iste'molchiga "o'z vaqtida" berish; Zamonaviy kompyuter texnologiyalaridan foydalangan holda oqim jarayonlarini dispetcherlik qilish orqali tibbiy xizmatni ishlab chiqarish jarayonida ma'lum bir iste'molchining harakatlanish tezligi va aniqligini oshirish; Moddiy oqimlarni monitoring qilish va baholash, ularni ishlab chiqarish tsikliga kirgan paytdan boshlab tibbiy xizmatning oxirgi iste'molchisigacha bo'lgan davrda tartibga solishni tashkil etish, bu tibbiy muassasaning moddiy resurslarni etkazib beruvchilar bilan aloqalarini mustahkamlashga yordam beradi; Sog'liqni saqlash muassasalarini alohida bemorlar, korporativ mijozlar ehtiyojlariga maqsadli belgilash, yirik va kichik tibbiy xizmat mijozlari bilan shartnomaviy munosabatlarni rivojlantirish; Sog'liqni saqlash muassasalari o'rtasida gorizontaal munosabatlarni rivojlantirish, ular iste'molchilarga xizmat ko'rsatish jarayonida bir-biri bilan raqobatlashishga majbur bo'lganda, tibbiy mahsulot sifatini maksimal darajada oshirishga intilib, buning uchun minimal mablag' sarflab, ko'p darajali ierarxik boshqaruv tuzilmalarini soddalashtirishga (gorizontaal xususiyatga ega bo'lishga) olib keladi; Qabul qilingan qarorlarning oqibatlarini, ularning funktsional xarajatlarga ta'siri, tibbiy muassasaning raqobatdosh ustunligiga erishish uchun tibbiy xizmatlarni sotishdan tushgan

daromadlarni baholash bilan logistika yangiliklarini doimiy ravishda amalga oshirish.

Tibbiyot tashkilotlarini boshqarishda logistika yondashuvining rivojlanishi asosan logistika zanjirining so'nggi bosqichida bemorlarga xizmat ko'rsatish bilan belgilanadi. Ushbu bosqichda ikkita oqim o'zaro ta'sir qiladi:

1. oqim tibbiyot muassasalari jamoalari (tibbiyot xodimlari) tomonidan ko'rsatiladigan tibbiy xizmatlar.

2. ushbu xizmatlarga muhtoj bemorlar oqimi.

Tibbiyot xodimlarini tashish mumkin bo'lmagan bemorlarga olib borish holati: mahalliy shifokorni uyga chaqirish; shoshilinch tibbiy yordam; falokatlar, epidemiyalar va boshqalar.

Rejalarni ishlab chiqish jarayonida quyidagi ish turlari amalga oshiriladi: taqqoslanayotgan davolash-profilaktika muassasalari bo'yicha ma'lumotlar to'plash; tibbiy yordam ko'rsatish hajmlari ko'rsatkichlariga o'zgartirishlar kiritish; o'rganish mavjud bemor oqimlari va resurslardan foydalanish nuqtai nazaridan ularni optimallashtirish variantlarini tahlil qilish; tanlov va oqilona variantlarni tasdiqlash.

Poliklinikalar shifokorlari statsionar yordam hajmini rejalashtirishda ishtirok etishlari kerak. Ular vaqti-vaqti bilan talab qilinadigan kasalxonaga yotqizish hajmini va bemorlarning kasalxonalarda bo'lishining taxminiy vaqtini baholab, oxir-oqibat ma'lum miqdordagi yotoq kunlarining dastlabki arizasiga borishlari kerak. Bu shuni anglatadiki, klinikalar o'z bemorlari uchun yotoq kunlari sonini oldindan rejalashtirishadi, bu esa kasalxonaga yotqizishning kelishilgan hajmlarini to'liq davolanish xarajatlari uchun to'lash kafolati bilan ta'minlanadi.

Bemorlar oqimini tashkil etishning ajralmas qismi profilaktika choralari rejasi bo'lishi kerak. Amalga oshirish xarajatlari va iqtisodiy samarani baholashi kerak. Bemorlar oqimini tashkil etish nuqtai nazaridan katta yoshdagi va nogiron aholi bilan ishlash dasturi alohida o'rin tutadi. Dasturning ushbu qismi ijtimoiy himoya organlari bilan bog'lanishi kerak. Bittasi sog'liqni saqlashning sifatli darajasini oshirish usullaridan butun aholini har yili tibbiy ko'rikdan o'tkazish hisoblanadi.

Hozirda sog'liqni saqlashni modernizatsiya qilish bemorlarga xizmat ko'rsatishning turli oqimlarida ishtirok etadigan resurslardan oqilona foydalanish zarurati innovatsion ma'no. Innovatsiyalar resurslardan foydalanish samaradorligini oshirishga qaratilgan, ularning tibbiy, iqtisodiy va ijtimoiy samaradorligini hisobga olgan holda amalga oshirilishi kerak. Mavjud zaxiralarni safarbar qilish uchun resurslar oqimini boshqarishning zamonaviy usullaridan foydalangan holda va tibbiyot tashkilotlari xodimlarining ish haqi tizimini takomillashtirish orqali iqtisodiy ish darajasini oshirish kerak.

Sog'liqni saqlash muassasasining xarajatlari rahbar tomonidan rejalashtirilgan va nazorat qilinadi va asosiy xarajatlar davolovchi shifokor tomonidan amalga oshiriladi. Shu bilan birga, sog'liqni saqlash tashkilotchisi bo'lgan bosh shifokor davolovchi shifokor-klinisyenning harakatlarining qonuniyligini tezda baholay olmaydi (odatda qimmat). Davolovchi shifokor, o'z ishida iqtisodiy rag'batlarning yo'qligi sababli, tibbiy yordam sifatini oshirishdan yoki resurslardan oqilona foydalanishdan manfaatdor emas. Davolash va diagnostika jarayonining klinik va iqtisodiy tarkibiy qismlari o'rtasida ziddiyat mavjud.

Ma'muriyat tibbiyot muassasalari boshqaradi, asosan, xarajatlarni ta'minlash quyi tizimlari materiallar, dori vositalari, uskunalar bilan, xaridlar, ta'mirlash va boshqalar.

Ishlab chiqarish quyi tizimining faoliyati, ya'ni diagnostika va davolash jarayonining o'zi ma'muriyatdan mustaqil ravishda amalga oshiriladi. Tibbiy muassasa rahbariyati tibbiy

yordam ko'rsatishning aniq tartib-qoidalarini rejalashtirish va amalga oshirishda ishtirok etmaydi, joriy davrda tashkiliy tuzilmalar faoliyatining etarliligini yoki tibbiy harakatlarning to'g'riligini xolisona baholay olmaydi; shuningdek, davolash va diagnostika tadbirlarini amalga oshirishning to'g'riligini to'liq nazorat qilish imkoniyatiga ega emas va faqat bilvosita mohiyatini aks ettiruvchi ko'rsatkichlar asosida muassasaning asosiy ishlab chiqarish faoliyati samaradorligi to'g'risida xulosa chiqaradi.

Tibbiyot muassasalarini bozor iqtisodiyotiga moslashtirishning mohiyati ularning siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy, huquqiy, madaniy va iqtisodiy omillarning murakkab ta'siri ostida rivojlanayotgan doimiy o'zgaruvchan raqobat sharoitlariga tez moslashish va muvaffaqiyatli ishlashga tayyorligi va qobiliyatidadir.

Tibbiy muassasalarni bozor sharoitlariga moslashish yo'llari:

I. Normativ-huquqiy yo'l. Huquqiy omillarning ta'siri fuqarolarga tibbiy yordam ko'rsatishda yuzaga keladigan tashkiliy, mulkiy, shaxsiy munosabatlarni tartibga soluvchi normativ hujjatlar tizimi orqali yuzaga keladi yordam.

Tibbiy muassasaning huquqiy sohadagi moslashuvi yo'nalishda yotadi: qonun chiqaruvchi tomonidan tartibga solish va takomillashtirish, u yerda mavjud bo'lgan qarama-qarshiliklarni bartaraf etish; yangi qonunlar va etishmayotgan boshqaruv hujjatlarini qabul qilish; tibbiyot xodimlarining korporativ birlashmalarini tarmoq normativ-huquqiy bazasini takomillashtirishda ishtirok etishga jalb etish orqali sog'liqni saqlash sohasida qonun ijodkorligi faoliyati sifatini oshirish; qonunlarni amalga oshirishning aniq mexanizmlarini ishlab chiqish.

II. Iqtisodiy yo'l tibbiy moslashuvlar muassasalar bozor faoliyatiga shartlar bu butunlay mamlakat iqtisodiyotining holatiga, ishlab chiqarish hajmiga, yalpi milliy mahsulot hajmiga va uning taqsimlanishiga, ish haqi darajasiga, soliq tizimiga, soliqlar va sug'urta mukofotlarini yig'ishga, fuqarolarning daromadlariga bog'liq.

Tibbiy muassasani bozor sharoitlariga iqtisodiy moslashtirish uchun quyidagilar zarur: Tibbiy xizmatlarni ularning tannarxi va talab qilinadigan sifat darajasini hisobga olgan holda yetarli darajada moliyalashtirishni aniqlash; Resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish, tarkibiy qayta tashkil etish, tibbiy yordam ko'rsatish sifati va madaniyatini oshirish, shu jumladan tibbiy-iqtisodiy standartlar asosida tibbiy yordam sifatini ta'minlashning yagona tizimini ishlab chiqish va joriy etishga qaratilgan sohadagi moliyaviy-iqtisodiy munosabatlarni takomillashtirish; Kasalliklarning ayrim turlariga qarshi kurashish uchun federal va hududiy dasturlarning narxini hisoblash vositalarini yaratish va ushbu dasturlarni amalga oshirish samaradorligini baholash; Iqtisodiy xavfning oldini olish, ya'ni sog'liqni saqlash muassasasi o'z aktivlarining bir qismini yo'qotish ehtimoli, ishlab chiqarish va tijorat faoliyati natijasida daromadlarni minimallashtirish yoki qo'shimcha xarajatlarning paydo bo'lishi.

III. Ma'muriy yo'l moslashuvlar tibbiyot muassasalari bozorga quyidagilar kiradi: Ma'muriyatga tibbiy xizmatlarga bo'lgan talabning doimiy o'zgarishiga tezda moslashishga imkon beradigan moslashuvchan tashkiliy va shtat tuzilishini yaratish; Mahalliy kadrlar xizmati ishini isloh qilish, uning boshqaruv (kadrlar menejmenti), psixologiya, sotsiologiya va huquq sohasidagi ilmiy yutuqlar asosida kadrlarni tanlash, joylashtirish va tayinlash to'g'risida qaror qabul qilishda haqiqiy ishtiroki; Rivojlanish davolash-diagnostika jarayonining uzluksizligi va uzluksizligi tamoyillari.

IV. Axborot yo'li tibbiy muassasaning bozorga moslashishi quyidagilarni o'z ichiga oladi: Foydalanish eng ilg'or texnologiyalar va avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari, shu jumladan avtomatlashtirilgan boshqaruv hisobi tizimi; Yaratish zamonaviy kompyuter texnologiyalari asosida aholi salomatligini monitoring qilish va ijtimoiy-gigiyena monitoringining doimiy faoliyat ko'rsatayotgan Butunrossiya tizimi; Dispetcherlik kompyuter texnologiyalaridan foydalangan holda bemorlar, axborot, moliya, moddiy-texnik resurslar oqimini tartibga solish.

V. Psixologik yo'l tibbiy muassasaning bozorga moslashishi. Yakuniy maqsad - xodimlarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda psixologik xarakterdagi rag'batlantiruvchi motivatsiyalardan to'liq foydalanishga yordam beradigan korporativ birlashmalarni yaratish orqali tibbiy jamoalarning ijtimoiy etuklik darajasini oshirish. Bu tibbiyot muassasasining ishlab chiqarish imkoniyatlarini kuchaytirishi va sog'liqni saqlash tizimidan yuqori malakali kadrlar oqimini to'xtatishi kerak.

Rag'batlantirish logistika yondashuvi asosida sog'liqni saqlash muassasalarining bozorga moslashish darajasi boshqaruv: sog'liqni saqlash sohasidagi oqim jarayonlarini samarali boshqarish orqali sog'liqni saqlashning haqiqiy tuzilishini aholi ehtiyojlariga moslashtirish; sanoatni etarli darajada moliyalashtirish asosida tibbiy yordamning tuzilishi va hajmini optimallashtirish; davolash-dagnostika jarayonining iqtisodiy regulyatorlarini sog'liqni saqlash amaliyotiga keng joriy etish, sog'liqni saqlash muassasalari o'rtasida budjet resurslarini ularning imkoniyatlariga muvofiq taqsimlash; shakllantirish tibbiy muassasada boshqaruv samaradorligini ta'minlaydigan tegishli ma'lumotlar; minimallashtirish tibbiy diagnostika jarayonini sifatli tartibga solish orqali shifokorning qimmat harakatlari.

Tibbiyot muassasasini boshqarish tizimining logistika modelini qurish: Har qanday tibbiy muassasaning sog'liqni saqlash tizimining iqtisodiy birligi sifatida ishlashi turli xil oqimlarning butun majmuasining ishlashi bilan ta'minlanadi jarayonlar; Logistika oqimni har qanday moddiylashtirilgan ob'ektlar harakatining mavhum shakli sifatida emas, balki o'ziga xos qonunlarga muvofiq paydo bo'ladigan va rivojlanadigan o'ziga xos ob'ekt sifatida ko'rib chiqadi parametrlar.

Oqim jarayonlarini boshqarish uchun logistika quyidagi yondashuvlardan foydalanadi:

1. Barcha ish oqimlarini minimal umumiy xarajatlar – ishlab chiqarish xarajatlari, shu jumladan moddiy resurslarni sotib olish, tibbiy xizmatlarni sotish va reklama qilish bilan ta'minlaydigan operatsion boshqaruv.
2. Ishlab chiqarish faoliyatining barcha sohalarida tashkil etish, rejalashtirish va boshqarishni "just-in-time": hamma narsani sotib olish, ishlab chiqarish va iste'molchiga "o'z vaqtida" berish.
3. Zamonaviy kompyuter texnologiyalaridan foydalangan holda oqim jarayonlarini dispetcherlik qilish orqali tibbiy xizmatni ishlab chiqarish jarayonida ma'lum bir iste'molchining harakatlanish tezligi va aniqligini oshirish.
4. Moddiy oqimlarni monitoring qilish va baholash, ularni ishlab chiqarish tsikliga kirgan paytdan boshlab tibbiy xizmatning oxirgi iste'molchisigacha bo'lgan davrda tartibga solishni tashkil etish, bu tibbiy muassasaning moddiy resurslarni etkazib beruvchilar bilan aloqalarini mustahkamlashga yordam beradi.
5. Sog'liqni saqlash muassasalarini alohida bemorlar, korporativ mijozlar ehtiyojlariga maqsadli belgilash, yirik va kichik tibbiy xizmat mijozlari bilan shartnomaviy munosabatlarni rivojlantirish.
6. Sog'liqni saqlash muassasalari o'rtasida gorizontaal munosabatlarni rivojlantirish, ular iste'molchilarga xizmat ko'rsatish jarayonida bir-biri bilan raqobatlashishga majbur bo'lganda, tibbiy mahsulot sifatini maksimal darajada

oshirishga intilib, buning uchun minimal mablag ' sarflaydi, bu esa ko'p darajali ierarxik boshqaruv tuzilmalarining tekislanishiga (gorizontal xususiyatga ega bo'lishiga) olib keladi. 7. Logistika yangiliklarini doimiy ravishda amalga oshirish, qabul qilingan qarorlarning oqibatlarini, ularning funktsional xarajatlarga ta'sirini, tibbiy xizmatlarni sotishdan tushgan daromadlarni tibbiy muassasaning raqobatdosh ustunligiga erishish uchun baholash bilan.

Yuqoridagi boshqaruv yondashuvlaridan foydalanish quyidagilarga imkon beradi: umumiy xarajatlarni kamaytirish va tadbirkorlik faoliyatidan rentabellikni oshirish orqali tibbiyot muassasasining raqobatbardoshligini oshirish; samarali amalga oshirish umumiy muassasalar haqiqiy va potentsial iste'molchilar, ijro etuvchi hokimiyat organlari, egalari va investorlari nazarida sog'liqni saqlash muassasasining maqsadlari va qiymatini oshirish; kengaytirish tibbiy muassasalarning narxlari va narxsiz raqobati imkoniyatlari; olib keling bozor sub'ektlari faoliyatini boshqarishda marketing yondashuvi-iste'molchiga, uning xizmat ko'rsatish sifatiga yo'naltirish; yaxshilash sog'liqni saqlash muassasasining barcha oqim jarayonlari, uning strategik maqsadlariga eng yaxshi tarzda erishish uchun; bashorat qilish tibbiy xizmatlarga bo'lgan talab va ularni taqdim etish uchun resurslarga bo'lgan ehtiyojni aniqlash, sarf materiallari va dori-darmonlar zaxiralarini boshqarish, xizmatlar va yordamchi xonalar ishlab chiqarishni joylashtirishni optimallashtirish, turli xil oqimlarning yo'nalishlarini ratsionalizatsiya qilish; amalga oshirish umumiy sifat menejmenti kontseptsiyasi yoki Total Quality Management.

Umuman olganda, ishlab chiqarish jarayonining barcha bosqichlarida etkazib berishdan tarqatish va sotishgacha qo'llaniladigan logistika yondashuvi maksimal boshqaruv samaradorligiga, nafaqat yakuniy, balki tibbiy muassasaning ishlab chiqarish va xo'jalik faoliyatining oraliq natijalarining yuqori ko'rsatkichlariga erishishga yordam beradi. Tibbiy muassasani boshqarish tizimining logistika modelini yaratish bemorlar oqimini samarali tashkil etish, muammoli joylar va harakat ishtirokchilarini o'z vaqtida lokalizatsiya qilish, jihozlarni joylashtirish, moddiy resurslarni ko'chirish va taqsimlash, marshrutlarda tegishli infratuzilmani yaratish va boshqalar muammosini hal qilishga imkon beradi.

References:

1. Акопян А.С., Дарсигова Р.Б., Шиленко Ю.В. Проблемы структурного реформирования здравоохранения: отношение руководителей и специалистов/ Проблемы управления здравоохранением. М.: 2002. - № 4(5). – С. 26-32.
2. Бауэрсокс Д.Дж., Клосс Д.Дж. Логистика: Интегрированная цепь поставок. Пер. с англ. – М.: «Олимп-Бизнес», 2001. – 640 с.
3. Бокерия Л.А., Лищук В.А. Формирование концепции здравоохранения с использованием современных информационных и интеллектуальных средств. / Информационные системы и технологии в здравоохранении: Научные труды Российской научно-практической конференции. 28-29 мая 2003 г. – М.:РИО ЦНИИОИЗ, 2003 - С. 25-29.
4. Основы фармацевтической логистики: учеб. пособие / Г.Н. Андрианова, А.А. Каримова, И.П. Давыдов, А.Л. Петров; ФГБОУ ВПО УГМУ Минздрава России. — Екатеринбург : Издательство УГМУ, 2016. — 160 с.
5. <https://www.book.ru/book/920485>

6. <https://www.books-up.ru/ru/book/farmaceuticheskaya-logistika-aptechnogo-sklada-14826543/>

